

ANITA NUOPPONEN
VASA UNIVERSITET

Samuraj, sumo, sushi, tsunami och chasen

Om japanska lånstermer

Det har alltid funnits ord som vandrat över språkgränser. Vanligen diskuterar man lån från besläktade språk eller dominerande språk, t.ex. engelskan, men det som intresserar mig är de japanska orden som vandrat in i våra språk. Jag skall i detta bidrag fundera på varför dessa långväga gäster passerat finskans och svenskans språkgränser och vilka problem och fördelar finns det i deras anpassning. Samtidigt sonderar jag gränsen mellan allmänspråkliga ord och fackstermer från denna synvinkel.

Visserligen har inte så många japanska ord hittat sin väg in i allmänspråket, men däremot finns det många fackspråk vars terminologi baserar sig på japanska ord och uttryck såsom t.ex. teceremonins språk eller judospråket.

För allmänspråkets del söker jag svar på frågor: Vilka allmänspråkliga lånord från japanskan finns det i finskan och svenskan? Varför har de lånats? Som material för denna del använder jag två allmänspråkliga digitala ordböcker - den finska *CD-Perussanakirja* 1997 och den svenska *Norstedts Svensk ordbok* 2000. För fackspråkets del frågar jag: Vem använder japanska termer och japanskan som fackspråk - och varför? Hur fungerar det? Denna del baserar sig på mina egna funderingar som en te(ceremoni)student och diskussioner på olika organisationers webfora.

1. Lånord, främmande ord

Lånord betyder olika saker för olika skribenter. Landqvist (2003) tycker att termen 'lånord' är litet konstigt "eftersom det låter som om orden lånas ut - och skall lämnas tillbaka!". Traditionellt brukar man dela ordförrådet i arvord, lånord och nybildade ord. Lånorden delas ofta i främmande ord [no *fremmendord*, fi *vierassana*] och begrepps-lån, som kan vara översättningslån eller betydelselån. Denna basin-delning baserar sig på ursprunget av orden (Landqvist 2003). Land-

qvist som diskuterar "ord som rör sig från ett språk till ett annat, [...] från ett fackspråk till allmänspråket och [...] från ett fackspråk till ett annat" tar en annan synvinkel och delar dem enligt hur länge de stannar i språket. Han betraktar orden som invandrare, turister och bofasta i ett språk eller inom olika områden av ett språk. "Bofasta ord" kan vara allmänspråkliga ord, dvs. arvord som kan antas ha funnits alltid i språket, eller också fackstermer som inte lämnar fackområdet. Ord som korsar språkgränser eller fackområdets gränser, kallar han "språkliga invandrare" som har kommit till språket för att stanna medan "turister i språket" bara kommer in i språket för en begränsad tid. Han menar att ord för olika pastasorter är invandrare medan benämningar för spel, t.ex. *tamagochi* är turister. I Svensk ordbok fanns det åtminstone en turist: *nintendo*. Modeord jämför Landqvist med högljudda sommargäster, som kräver mycket uppmärksamhet under den korta tiden de finns i språket och försvinner.

Enligt Landqvist har språkliga invandrare antingen anpassat sig in i språket eller bevarat sin ursprungliga form. I stället för denna tvådelning har man i fennistikens sedan gammalt gjort en tredelning i allmänlån, speciallån och citatlån. De första är så hemtama att en vanlig språkbrukare inte kan urskilja deras främmande ursprung (fi *soija*, sv *soja*), medan speciallån har bara delvis anpassat sig (sv *shintoisism*, fi *shintolaisuus*). Citatlån har bevarat sin ursprungliga skrivform och sitt uttal (*tamagochi*).

Ett ytterligare sätt att dela in lånorden är inlåningsvägen då man kan skilja mellan direkta och indirekta. De direkta lånorden har kommit direkt från långivandespråket till låntagarspråket, medan de indirekta genom förmedling av ett tredje språk. Efter en snabb konsultation av Wesséns etymologiska ordbok har många japanska ord kommit till svenskan via engelskan och några via tyskan. Nuförtiden engelskan torde vara dominerande, men direkta lån är inte heller omöjliga, som i fallet *anime* och *manga*. Kulturkontakterna har blivit mera direkta.

2. Japanska ord i ordböckerna

Ordets förekomst i ordböcker kan ses som en mätare för hur väl bosatta de är i språket (Lipponen 2000: 13). I ordböckerna sökte jag japanska ord med orden *jap.*, *japanska* och *japan*. Jag kan inte vara

säker på att jag hittade alla, eftersom det senare dök upp några ord som inte var markerade med någon av dessa beskrivningar, t.ex. *soja* som visserligen kommit via engelskans *soy* till både svenskan (Wessén 1960) och finskan. Sojasåsen och andra matprodukter tillverkade av sojabönor har blivit allmänt utbredda och är inte endast ett japanskt fenomen, varför definitionerna inte har någon hänvisning till Japan. Begreppslån lämnade jag utanför granskningen - även om det säkert finns sådana också.

Båda ordböckerna hade ungefär lika många japanska lånord (Svensk ordbok 25, Perussanakirja 26; se bilaga 1). Bara i svenskan fanns *bonsai*, *go*, *origami*, *nintendo*, *shogun* och *sikahjort* och i stället för dessa fanns det i finskan *aikido*, *koto*, *siitake*, *tanka* och *tatami*.

2.1 Exotismer

Lånorden och -termer reser inte ensamma utan de kommer i sällskap med främmande begrepp och nya fenomen. En intressant kategori bland lånorden är s.k. exotismer. De hänvisar till växter, djur, mat, kläder, dans eller andra fenomen som hör till en avgränsad kulturkrets, och som inte blir välkända - eller sprider sig inte - utanför sitt eget område (jfr Sajavaara 1989: 70).

Tabell 1. Exotismer

Svensk ordbok 2000	CD Perus-sanakirja 1997
geisha	geiša
samuraj, samurajsvärd	samurai
shogun	-
harakiri	harakiri
kamikazepilot	itsemurhalentäjä, kamikazalentäjä
kimono	kimono
-	koto
shintoisim	šinto, šintolainen, šintolaisuus
zenbuddism	zen, zenbuddhalaisuus
-	tatami
sikahjort	-

De flesta orden i mitt material hör eller har hört till exotismer. När företeelsen blir mer känd och adapteras i bruk förlorar ordet den exotiska karaktären, t.ex. *soja*, *bonsai*. Exotismer kan ha en lång historia. De japanska orden *shôgun*, *geisha*, *kimono* osv. torde ha börjat komma in i de europeiska språken utmed de första beskrivningar av Japan, när portugiser (1543), spanjorer (1584) och holländare (1600) och briter (1613) hade kommit in i landet¹⁸. Ännu idag har landet Japan och samtidigt ord som betecknar japanska fenomen bevarat den exotiska klangen för västerlänningarna även om nyhetsförmedlingen är snabb och information finns det gott om.

2.2 Matord

Sajavaara (1989: 70) nämner **matord** som exotismer. De japanska matorden som invandrat hit har kanske varit exotismer i början, men när de har blivit bekanta och allmänt tillgängliga utanför sitt eget område har orden blivit internationellt gods, nomadord¹⁹.

Tabell 2. Matord

Svensk ordbok 2000	CD Perus-sanakirja 1997
saké	sake
satsuma	satsuma
sukiyaki	sukijaki
soja	soija
-	siitake

Antalet japanska matord ute i världen växer nuförtiden i takt med det växande intresset för japanskt mat och utbredning av japanska restauranger. Efter dessa två ordböcker blev publicerade har det hänt väldigt mycket och ingen ordbok skulle nuförtiden lämna bort *sushi*, som använts sedan 1990 i svenskan²⁰, de mest djarva skulle ta med *wasabi*, *daikon* och *makisushi*. T.o.m. *tempura* som lånats till

¹⁸ Hane 1991: 122.

¹⁹ Internationella "nomadord" (fi *kulkusanat*) har sprit sig via stora andliga och materiella kulturströmningar, politiska rörelser, religioner, kolonialisering, handel, turism, modeströmningar.

²⁰ Landqvist 2003.

japanskan från det portugisiska ordet *tempero* på 1500-talet låter säkert inte vänta länge på sig.

2.3 Kultur- och hobbyord

En grupp av japanska ord har säkert kommit in i språket som exotismer i japanbeskrivningar, men speciellt under de senaste årtiondena har de fått utspridning utanför Japan i och med att intresset för de sysselsättningar de hänvisar till har blivit populära. *Haiku*- och *tankadikter* har översatts i våra språk och nya dikter uppstår. *Origami*, *ikebana* och *bonsai* är populära fritidssysselsättningar. Samma gäller det japanska brädspelet *go*.

Tabell 3. Kultur- och hobbyord

Svensk ordbok 2000	CD Perus-sanakirja 1997
haiku	haiku
-	tanka
origami	-
-	ikebana
bonsai	-
go	-
nintendo	-
karaoke	karaoke

Nintendo har blivit överkört av sina nyare konkurrenter, men för ett tag sedan var detta dataspel så populärt att man talade om *nintendogenerationen*. Nykomlingar i denna grupp är *anime* och *manga*²¹, som ännu fattades i mina ordböcker.

2.4 Sportord

En grupp av japanska ord hänvisar till japanska kampsporter, t.ex. *judo*, *aikido*. Dessa ord kan betraktas som invandrare hellre än som turister, eftersom en del av dessa sportgrenar har etablerat sig som populära sportgrenar utanför Japan.

²¹ Svenska språknämnden 2003.

Tabell 4. Sportord

Svensk ordbok 2000	CD Perus-sanakirja 1997
-	aikido
budo	budo
jiujitsu	jiujitsu
judo	judo
karate	karate
kendo	kendo
sumo	sumo, sumopaini

2.5 Sammanfattning

Alla japanska ord i de undersökta ordböckerna kan i princip sägas vara allmänspråkliga ord i svenskan, finskan och i många andra språk. Var och en har någorlunda uppfattning om deras betydelse, även om den ofta är mycket vag och kanske avviker från den ursprungliga. Efter dessa ordböcker har publicerats har ännu fler japanska ord kommit in i våra allmänspråk, *tsunami*, *sushi* osv. Svenska språknämnden²² konstaterar t.o.m. att "Vi får i dag fler lånord från japanskan än från t.ex. tyskan [...]". *Anime* och *manga* som språknämnden valde som månadens ord i oktober 2003 blev enligt språknämnden bekanta för den breda allmänheten när den japanska tecknade filmen *Spirited away* kom till svenska biografer. Börjar man t.ex. studera japanologi, blir även exotismer snabbt facktermer inom historieämnet, litteraturhistoria, osv. Detta leder till den nästa delen av mitt bidrag.

3. Japanska ord som termer

Från japanska lånord i allmänspråkliga ordböcker går jag nu över till att se på fall där japanska ord fungerar i större utsträckning som termer i fackspråk utanför Japan. Som jag konstaterade tidigare, har många japanska hobby-, sport- och kulturaktiviteter etablerat sig utanför Japan. På grund av sin långa isolering från resten av världen har det utvecklats en stor mängd egenartade aktiviteter och företeelser i Japan. Trots alla förändringar i samhället har de kunnat överleva och även växa i popularitet under de moderna tiderna. Ytterligare har det

²² http://www.spraknamnden.se/fragor/arkiv_ord_03.htm#manga

också skapats nya grenar inom kampsporten (t.ex. *chanbara*²³) och nya japantypiska konstformer (t.ex. *anime*) har uppstått, vilka ofta fått sina egna anhängare också i västvärlden.

Typiskt för dessa sysselsättningar är, att oavsett var i världen de idkas, har japanskan oftast bevarat sin ställning som källa för deras terminologi och fackspråklig fraseologi. Inom dessa områden fungerar japanska ord fungerar då som termer, dvs. benämningar på mer eller mindre avgränsade begrepp. *Chasen* och *randori* är termer som inte är bekanta för sådana som inte är invigda i japansk teceremoni respektive judo, vilka båda representerar japanspecifika aktiviteter som har spritt sig utanför Japan. Även de nyare områdena såsom *manga* (serietidningar) och *anime* (animerade tecknade filmer) har terminologin på japanska för dem som själv vill studera och producera serier och tecknade filmer enligt den japanska stilen²⁴.

När man börjar med en ny hobby, känns det ofta som om att lära sig ett nytt språk, men i dessa fall är det faktisk så - även om i en begränsad omfattning. Som ett exempel har jag tagit en beskrivning för graderingssystemet inom *shorinkempo*, en budoart (mina kursiveringar):

"Alla graderingar inom *Shorinjikempo* utfärdas från Hombu i Japan och det är samma kriterier för att gradera oavsett vilket land man tränar i. Alla följer samma *Kamoku-hyo*, eller läroplan som det heter på svenska. Denna *Kamoku-hyo* talar om i vilken ordning man skall lära sig alla tekniker och all teori, samt vad som ingår till respektive grad. *Shorinjikempos Kamoku-hyo* är uppdelad i en *Kyukenshi kamoku-hyo* som innehåller träningsschema för nybörjare upp till *shodan* (1:a *dan*, svartbälte) och *Yudansha kamoku-hyo* som innefattar träningsschema från 2:a *dan* upp till 6:e *dan*. Vid gradering inom *Shorinjikempo* utför man förutom en teknisk test även ett skriftligt test. Vid *kyugrader* innebär det ett skriftligt hemarbete och vid gradering till *dan*grader (svartbältesgrader) är det dels ett skriftligt hemarbete samt en skriftlig tentamen på själva graderingsdagen."²⁵

Det är inte bara termer på japanska som man måste behärska, det är också uttryck, fraser och hela meningar. T.ex. för teceremonins del lär

²³ <http://www.internationalsportschanbara.net/index2.html>

²⁴ <http://www.all2know.com/sv/wikipedia/a/an/anime.html>

²⁵ <http://www.shorinji-kempo.org>

man sig den knappa och reglerade konversationen under temötet på japanska.

Enligt kraven som man ställer för fungerande fackspråk borde bra termer vara entydiga, exakta, lätta att skiljas från andra termer, i tillräcklig omfattning förstäligena och lätta att lära sig och komma ihåg, korta, grammatikaliskt rätt, lätta att uttalas, skrivnas och böjas (se t.ex. Haarala 1980). Ytterligare brukar man diskutera möjligheten att ersätta lånetermer med hemmagjorda. Utgående från dessa aspekter skall jag fundera på de japanska lånetermernas anpassning i våra språk.

3.1 Entydighet, exakthet, skiljbarhet från andra termer

Den högsta idealen för fackspråksvården är monosemi och mononymi (se t.ex. Haarala 1981: 39), som är annars väldigt svåra att nå, men uppfylls ofta utmärkt med främmande lånord. Så är det fallet med de japanska lånetermerna. De redan bofasta orden har ju oftast andra betydelsefunktioner, associationer eller känslö- och värdeladdningar (Sajavaara 1989: 92). P-A Lund (1998) tangerar detta problem i sin *go*-terminologilista²⁶ när han talar om engelska *go*-termer:

"Eftersom den engelskspråkiga världen i huvudsak hämtat sitt gokunnande från Japan, är det japansk goterminologi som präglat den engelska. [...] Ett problem med de engelska termerna är att de ofta är mindre precisa i sin betydelse än de japanska. Ett ord som *hiraki* har större precision än *extension*."²⁷

Även om man anser lånetermer vara entydiga i det låntagande språket, är de inte alltid det i sitt hemspråk (Sajavaara 1989: 92). Som exempel kunde man ta några för oss monosema *chadō*termer, som ändå är helt vanliga japanska ord, t.ex. för vanliga hushållsföremål som visp och handduk.

3.2 Genomskinlighet och språklig ekonomi

Ett krav på bra termer är också att de är genomskinliga. I och för sig fyller de japanska termerna detta krav utmärkt. Det är ändå bara få av oss som förstär japanska och således vad termelementen betyder, t.ex. att *kimono* består av *ki* som kommer från verbet *kiru* "ha på sig" och

²⁶ *Go* är ett japanskt brädspel.

²⁷ <http://www.gbgo.nu/GobanKen/palund/glossary/language2.htm>

mono "ting". Nackdelen med främmande ord från denna synpunkt är att de är svåra att lära sig, förstå och komma ihåg (Sajavaara 1989: 92).

För inläring av japanska lånetermer har man oftast inget stöd från andra språk heller. En intressant grupp utgörs ändå av *garaigo*-ord, dvs. japanska ord som lånats från andra främmande språk än kinesiskan och som skrivs med det fonetiska *katakanastavelse*-systemet. Till dessa hör t.ex. *anime*, som kommer från engelskans *animation*. Också *-oke* i *karaoke* hör till *garaigo* (*kara* "tom, utan"; *oke* "orkester").

När man en gång har lärt sig grunderna för fackområdet och behärskar grundterminologin ter lånetermerna ändå ganska naturliga och ställer inga problem (jfr Sajavaara 1989: 92). Hemmagjord termer kan däremot ställa även ett större problem för sakkunniga. Också annars kan inhemska ord förbli obegripliga för en, om man inte känner till ämnet (ibid.). Man kan inte vara säker på vart de olika termelementen syftar till. Som ett exempel på rollindelningen mellan de "inhemska" och inlånade termer kunde tas termerna *teceremoni* och *chadô*. Den första används i allmänspråket och i populariserings-syften, medan de som idkar denna kulturform anser att det gäller mera än bara en ceremoni, och hellre talar sinsemellan om *chadô* eller *teets väg*.

3.3 Korthet

Japanska lånetermer tenderar vara ganska korta, vilket är en av termbildningsidealerna. Grunden till detta ligger i japanskans egen termbildning, som bygger i stor grad på s.k. kinesiska lånord (*kango*). *Kango* skrivs i japanskan med en kombination av kanjitecken, av vilka vart och ett vanligen uttalas med en stavelse som i sig själva utgör lånord från kinesiskan (t.ex. *kan* "kinesisk", *go* "ord"). Det är ofta bara dessa termelement som är inlånade från kinesiskan, medan kombinationer har japaner gjort själva, t.ex. *ji|dô|han|bai|ki*²⁸, "försäljningsautomat", som är från den längsta ändan av *kango*. De flesta *kango* består av två kanji som i våra språk skrivs som

²⁸ Tecknet | markerar gränser mellan termelementen som skrivs med ett eget kanjitecken.

tvåstaviga²⁹ såsom *ju|do*, *ken|do* och *bon|sai*. De inhemska japanska orden – som vanligen också skrivs med ett eller flera kanjitecken – är längre än de inlånade kinesiska orden och sammansättningar av dem blir således längre än *kango*, t.ex. *ike|bana*, *hara|kiri*, *kami|kaze*, *ki|mono*, *tsu|nami*, *suki|yaki*, *tatami*.

3.4 Anpassning i ljud-, skriv- och böjningssystemet

Främmande lånord kan föra med sig stora problem i uttalet, stavningen samt böjningen (Sajavaara 92). Den japanska traditionen som fast alla kampsporter och konstarter följer, baserar sig på den hierarkiska doktrinen om att man lär sig genom att göra såsom *sensei* "mästaren" gör och säger. Det är alltså muntligt som man lär sig termerna och språket. Det uppstår nationella varianter av de ursprungliga termer, t.ex. i den livliga språkdiskussionen på Svenska Budo- och Kampsportsförbundets³⁰ diskussionsforum frågar Robert Thorén (27.11.2002):

"Visst kan man se japanskan som ett fackspråk för budo-arterna men borde det då inte vara rimligt att man lär sig uttala orden rätt? Om nu japanskan ska kunna förenkla träningen i olika delar av världen borde vi väl försöka uttala det så att tex japanerna förstår vad vi säger. Jag tror nämligen att det är ytterst få japaner som förstår vad folk menar när de använder nedanstående uttryck. Japanska inom parantes.

Maj-geri (Mae-geri)
Midji (Migi)
Hid'dari (Hidari)
Gjako-ski (Gyaku-zuki)
Mawotte (Mawatte)"

Uttalsproblemen är färre än mellan finskan och svenskan, eftersom finskan och japanskan står fonetiskt ganska nära varandra. T.ex. det finska uttalet av *karaoke* [karaoke] är närmare det japanska uttalet jämfört med svenskan [karao:ke].

När man sedan vill läsa någonting, finns det inom många områden ingen svensk eller finsk litteratur alls utan man får vända sig till den engelska och tyska litteraturen. Detta påverkar utformningen av både

²⁹ I de japanska fonetiska stavelsesystemen hiragana och katakana bl.a. -n och -i räknas som egna stavelser, dvs. *bonsai* består av fyra stavelser i japanskan: *bo|n|sai*.

³⁰ <http://www.budo.se/>

uttalet och den skriftliga formen av låntermerna. Andra språks förmedlarroll syns t.ex. i att långa vokaler har försvunnit under vägen, som det har hänt med *shōgun* [sho:gun] som har blivit *shogun* och *kendō* [kendo:] som har blivit *kendo*. Detta gäller också japanska namn: t.ex. *Tōkyō* [to:kiō:] skrivs *Tokio* som har påverkat uttalet och t.ex. i finskan har således de ursprungligen långa vokalerna blivit korta [tokio]. Skriftlig kommunikation torde ha förorsakat också att uttalet av bokstaven *j* har försvenskats och förfinskats och i stället för det ursprungliga uttalet av *jūdō* [dzu:do:] har blivit [judo]. Detsamma gäller *jiujitsu* eller dess nyare form *jujutsu* (*jūjutsu*) [dzu:dzutsu]³¹. Uttalet av *y* [j] har i vissa fall tagits i akt i finskans skrivform, t.ex. *jeni*, *sukijaki* (jfr sv. *yen*, *sukiyaki*). Som vilseledande kunde man anse att vissa japanska ord med *e* i slutet skrivs med aksentecknet, t.ex. *saké* [sake] (jfr *idé* [ide:]), som har sitt ursprung i franskan och engelskan.

I vetenskapliga skrifter, t.ex. inom japanologin, skriver man japanska låntermer och namn ofta med s.k. *rōmaji* eller *rōmaji* ("romersk skrift"), translittereringssystem som används bl.a. i Japan för att transkribera gatuskyltar och namn på platser för utlänningar på besök samt i läroböcker och ordböcker för utlänningar³². Det finns flera *rōmajisystem*, bl.a. *kunrekisystemet* som används mest i Japan och *hepburnsystemet* som används mest utanför Japan. Alla dessa återger t.ex. just långa vokaler på ett eller annat sätt, t.ex. långt *o* eller *u* med *ō* respektive *ū* eller med *o* respektive *u* eller *ou*, respektive *uu*.

Ihop- och särskrivningen av japanska låntermer kan också ställa till problem, eftersom man i en japansk text inte markerar ordgränser med tomma mellanrum. T.ex. skall man skriva *nigiriguchi* eller *nigiriguchi* eller *nigiri-guchi* ("kryphåldörr") som man kan se alla i t.ex. engelskspråkiga tecceremonilitteratur. Ofta ser man på websidorna, att de japanska låntermer skrivs med stora begynnelsebokstäver inne i en mening (se t.ex. i citatet i början av avsnitt 3), vilket är helt obefogat.

Om böjningsproblem konstateras det på Svenska Budo- och Kampsportsförbundets³³ diskussionsforum (1.12.2002):

³¹ Termen *jiujitsu* reflekterar den klassiska japanskan som ännu var i bruk i Japan när denna sportform nådde Sverige i början av 1900-talet. Den nyare formen *jujutsu* baserar sig på den moderna japanska formen.

³² <http://en.wikipedia.org/wiki/Romaji>

³³ <http://www.budo.se/>

"Ett annat problem(?) är ju böjningen. Våra egna svenska varianter. En kata, flera katas, eller kator - för att nämna ett exempel. Här tycks alla göra som de vill."

Lund har stött på detta problem i samband med sin japansk-svensk-engelska GO-ordlista och resonerar på detta sätt³⁴:

"Utrum (N-genus) är det dominerande genus i modern svenska. Det verkar lämpligt att de japanska go-ord som direktinlåna(t)s får detta genus. Det tycks också vara praxis bland svenska gospelare att tala om *en geta*, *en hane*, *en ko*, *en seki* osv. I och för sig vore neutrum av "böjningstekniska" skäl ett lämpligare val, men utrum torde redan vara så väl etablerat att det är svårt att börja från början.

I bestämd form singularis blir det lämpligen *getan*, *hanen*, *kon*, *sekin* etc. I obestämd form pluralis bör vi kunna använda samma form som i singularis, alltså flera *geta*, *hane*, *ko*, *seki* ... Detta är i och för sig ovanligt i utrum, men alternativet *getor* (i likhet med *stugor*), *hanar* (i likhet med *hanar*), *kor* (i likhet med *kor*), *sekie* (i likhet med *muftier*) verkar mindre tilltalande. Att tillgripa ett engelskt plural-s förefaller mig rent eländigt, särskilt som man i engelskspråkiga texter ofta ser s-lösa flertalsformer av de här orden."

Liknande problem finns det gott om att lösas, både i svenskan och finskan.

3.5 Varför japansk terminologi?

Ovan tog jag upp bara en bråkdel av fördelar och problem med japanska låntermer. Trots alla problem fortsätter man att använda japanska termlån och fraseologier inom de japanska idrottsgrenarna och andra hobbyn. Det finns en stark förbindelse mellan termbruket och det japanska ursprunget av fackområdet tycks, t.ex. på websidan för kampsportgrenen *ju shin sutsu* initierar man nybörjare under länken "Vad betyder alla konstiga japanska ord?" med följande motivering³⁵:

"Det vi lär ut kommer från Japan i modern tid. För att vi vill hedra Japan och hålla kvar vid bandet till Japan använder vi en del japanska ord. I början ganska få. De som finns nedan är de en nybörjare kan stöta på. [...]"

³⁴ <http://www.gbgo.nu/GobanKen/palund/glossary/languag2.htm>

³⁵ <http://www.ju-shin-jutsu.se/index.html>

En medlem av budoforum t.ex. frågar i sin tur: "Varför skall man då använda japanska termer." Och svarar själv³⁶:

"Som jag ser det så är det inte konstigare än att man i amerikansk fotboll säger Touchdown, för inte används väl ett svenskt ord för detta bland de som spelar amerikansk fotboll?"

En annan vanlig motivering är att användningen av japanska termer och uttryck underlättar den internationella kommunikationen. I en reseberättelse från Japan av två budoarten *shorinjikempo*-utövare konstateras de att³⁷

"Något som är väldigt skönt är att även om man kan känna sig som en alien i Japan, då få pratar engelska, så känner man sig direkt hemma när träningen väl startar. En enorm fördel att vi använder japanska termer här hemma då det under själva träningen blev skapligt enkelt att följa med."

4. Slutdiskussion

Som svar på mina frågor skulle jag konstatera, att i och med globalisering, Internet, turism, snabbt spridande ungdoms- och massakultur (film, tv), samt modeflugor har världen krympt³⁸ och en hel del av tidigare så exotiska företeelser har blivit helt vanliga i vår egen miljö. Därmed blir också orden som betecknar dessa företeelser skarpere i sin betydelse och bosätter sig som en del av vårt allmänna ordförråd och finner sin väg så småningom in i allmänspråkiga ordböcker.

Det är inte bara enstaka ord som vi får från japanskan, utan hela terminologier och fackspråkliga fraseologier som ändå förblir egendom av begränsade användargrupper. De registreras i interna ordlistor som allt mer distribueras via webben. Det gäller att lösa på ett eller annat sätt problemen som uppstår av inlåningen av japanska termer eller anpassandet av lånstermer in i våra språk. Termmotsvarigheter för de japanska termerna bildas på olika håll, men arbetet baserar sig på enstaka individuella frivilliga insatser. Det som jag själv också har upptäckt när jag har samlat *chadô*terminologi

³⁶ <http://www.budo.se/>

³⁷ http://www.shorinji-kempo.org/articles/benni_satu_japan_trip/travel_report_japan.html

³⁸ Sajavaara 1989: 73

och försökt bilda finska termmotsvarigheter för japanska termer, kommer också väl fram i diskussioner på olika webfora. Som avslutningsvis en citat från webforumet för *judo*³⁹:

"Judons tekniska språk är japanska och en del av namnen på olika tekniker eller andra termer är svåra att översätta. Detta har lett till att judons språk har blivit internationellt och innebär att judoutövare över hela världen kan förstå varandra när de befinner sig på judomattan."

Källor

- Cd-perussanakirja* (1997). Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 94. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Haarala, Risto (1981). *Sanastotyön opas*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 16. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Hane, Mikiso (1991). *Premodern Japan. A Historical Survey*. Westview Press. Boulder, San Francisco, Oxford.
- Landqvist, Hans (2003). *Invandrare, turister och bofasta – ord och gränser*. http://hum.gu.se/forskning/humanistdagbocker/humanistdagboken_16/Humdag_2003_23.pdf
- Lipponen, Paula (2000). Fanit ja fännid – anglismit suomalaisessa ja virolaisessa sanomalehtitekstissä. I: *Kielikuvia* 2/2000, 12-18. <http://www.uta.fi/jarjestot/nsseura/kielikuvia/kielikuvia-2-00.pdf>
- Lund, P-A (1998). Språkligheter 2. Om översättningsproblem och annat. I: *P-A Lunds japansk-svensk-engelska GO-ordlista. Japanska gotermer översatta och förklarade*. <http://www.gbgo.nu/GobanKen/palund/glossary/termer.htm>
- Norstedts svensk ordbok* (2000). CD-ROM. Språkdata och Norstedts ordbok 1999-2000.
- Sajavaara, Paula (1989). Vierassanat. I: *Nykysuomen sanavarat*, 64-109. Red. Jouko Vesikansa. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Svenska språknämnden (2003). *Månadens ord 2003*. http://www.spraknamnden.se/fragor/arkiv_ord_03.htm
- Wessén, Elias (1960). *Våra ord, deras uttal och ursprung*. Stockholm: Svenska bokförlaget, 1960

³⁹ <http://www.lejk.com/lejk/index.php?content=vadjudo>

BILAGA 1

Svensk ordbok 2000	CD Perussanakirja 1997
svenska	finska
-	aikido
bonsai	-
budo	budo
geisha	geiša
go	-
haiku	haiku
harakiri	harakiri
-	ikebana
jiujitsu	jiujitsu
judo	judo
kamikazepilot	itsemurhalentäjä, kamikazelentäjä
karaoke	karaoke
karate	karate
kendo	kendo
kimono	kimono
-	koto
nintendo	-
origami	-
saké	sake
samuraj, samurajsvärd	samurai
satsuma	satsuma
shintoism	šinto, šintolainen, šintolaisuus
-	siitake
shogun	-
sikahjort	-
soja, sojaböna, sojamjöl, sojabiff	soija, soijapapu, soijakastike, -jauho, -maito tms.
sukiyaki	sukijaki
sumo	sumo, sumopaini
-	tanka
-	tatami
yen	jeni
zenbuddism	zen, zenbuddhalaisuus

LOTTE WEILGAARD CHRISTENSEN
SYDDANSK UNIVERSITET

Hvordan ord sporer termer og andre terminologiske oplysninger

1 Baggrund

I indlægget 'Hvordan ord sporer termer og andre terminologiske oplysninger' vil jeg give et bud på en praktisk tilgang til, hvordan man i korpusbaseret terminologiarbejde kan anvende ord, specielt verber og deres valens, til at spore terminologiske oplysninger. Men verberne kan ikke lede frem til alle de oplysninger, terminologen har brug for, derfor er det nødvendigt at inddrage andre ord. Det gælder især i forbindelse med normativt terminologiarbejde.

Der tages udgangspunkt i et projekt, hvor jeg har undersøgt om (1) de behandlede verbers valensmønstre er egnede som leksikalske vidensmønstre til at identificere og fremfinde terminologiske oplysningstyper (som definitioner og synonymer), formålet er således både at ekstrahere begrebs- og termrelaterede oplysninger, om (2) valensmønstrene qua deres forudsigelighed, fordi de er kendetegnet ved bestemte tilbagevendende mønstre (recurrent patterns), hjælper til at foretage mere fintmønstrede og dermed præcise søgninger end verberne alene, og om (3) det er muligt at iagttage en konstant relation mellem verbers valensmønstre og terminologiske oplysningstyper.

2 Den Pronominelle Metode

Fra 1993-98 deltog forskere ved Handelshøjskole Syd i projektet "Udforskning af dansk ordforråd og grammatik" (forkortet UDOG) under Statens Humanistiske Forskningsråd. Målet med vores delprojekt var

Nordterm 2005

Nordterm 2005

NORDTERM 14

2005

**Proceedings fra Nordterm 2005
Reykjavík, den 9.–11. juni 2005**

Reykjavík 2006

NORDTERM 14

© 2005, forfatterne

ISSN 1100-9659
ISBN 9979-842-85-7

Udgivet for Nordterm af

Íslensk málstöð
Neshaga 16
107 Reykjavík
<http://www.islenskan.is>

Redigeret af

Ágústa Þorbergsdóttir

Udgivet med støtte af NordplusSprog

Reykjavík 2006

INDHOLD

Guðrún Kvaran: <i>Nordterm i Reykjavík 2005</i>	7
Dieter Rummel: <i>An Apology for Terminology</i>	10
Johan Myking: 'Ord vs. term' – ein terminologisk ambivalens?.....	29
Jakob Halskov: <i>Nettet som specialiseret korpus</i>	42
Eli Johanne Ellingsve: <i>Fagord i Norsk Ordbok</i> – i rett mon eller ute av fokus?	56
Anita Nuopponen: <i>Samuraj, sumo, sushi, tsunami och chasen</i> – om japanska låntermer	68
Lotte Weilgaard Christensen: <i>Hvordan ord sporer termer og andre</i> <i>terminologiske oplysninger</i>	83
Dino Ferrari: <i>Words vs. terms in financial texts</i>	95
Niina Nissilä: <i>Begreppssystem i balansräkning</i>	103
Helena Palm: <i>Ord, termer och definitioner i lagtext</i>	114
Øivin Andersen: <i>Kan grammatiske termer motiveres språkspecifikt? ...</i>	124
Nathalie Arlin, Amelie Depierre, Pascaline Dury, Claire Rougemont, Amelie Josselin, Susanne Lervad: <i>The CIBLSP Project</i>	133
Sigrún Þorgeirsdóttir: <i>Íslands Udenrigsministeriums Oversættelsescenter:</i> <i>Ny termdatabase og nye metoder ved indsamling af termer</i>	153
Sissel Rike: <i>Ord vs. termer i oversættelser. Problemer og strategier</i>	168
Torbjerg Breivik: <i>IKT-ordboka for skolenettet.</i> <i>En ressurs for elever, lærere og foreldre</i>	180
Inkeri Vehmas-Lehto: <i>Ordbokredigering – nytta på två nivåer</i>	192
Gisle Andersen, Torbjerg Breivik: <i>Språkteknologisk terminologiarbeid</i> <i>i et nordisk og europeisk perspektiv</i>	205
Henrik Nilsson: <i>TISS & IATE. Svensk terminologisk infrastruktur</i> <i>och svensk rikstermbank</i>	216
Stefano Testi: <i>Ett gemensamt/fælles fagsprog for vård/pleie/pleje</i> <i>och omsorg</i>	231
Hanne Erdman Thomsen: <i>Om at komme fra ord-arbejde til</i> <i>terminologiarbejde: Procesmodenhed på terminologiområdet</i>	243
Knut Jonassen: <i>Norske terminologifaglige miljøer.</i> <i>Holdninger til og infrastruktur for utvikling av norsk terminologi.</i>	256
Katri Seppälä: <i>Ord och termer i den allmänna finska ontologin</i>	260
Marita Kristiansen: <i>Korleis handtere interdisiplinære domene i ein</i> <i>begrepsorientert kunnskapsbase?</i>	264
Bodil Nistrup Madsen, Hanne Erdman Thomsen, Carl Vikner: <i>Repræsentation af inddelingskriterier i CAOS 2</i>	274
Gert Engel, Lotte Weilgaard Christensen: <i>NorNa – Begrebsindeks og</i> <i>søgegrænseflade</i>	287
Steffen Leo Hansen: <i>Kan man sætte ord på klassisk musik? Om</i> <i>nogle problemer knyttet til bruger-centreret informationssøgning</i>	299